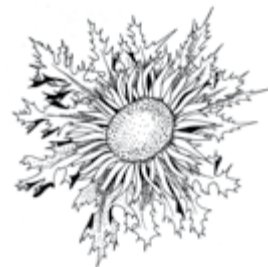

Zbigniew Wilczek, Wojciech Zarzycki, Magdalena Zarzycka, Sebastian Chabowski

ZNACZENIE REZERWATÓW PRZYRODY W ROZWOJU EKOTURYSTYKI W BESKIDZIE ŚLĄSKIM

The importance of nature reserves in the development of ecotourism in the Silesian Beskids

ABSTRAKT: Celem pracy jest ocena atrakcyjności turystycznej rezerwatów przyrody Beskidu Śląskiego ze względu na możliwości rozwoju ekoturystyki na obszarach górskich. Badania terenowe, przeprowadzone w latach 2010–2014, polegały na przeglądzie rezerwatów pod kątem ich atrakcyjności turystycznej. Zebrane informacje uzupełniono o dane z materiałów kartograficznych. Otrzymana baza danych posłużyła do waloryzacji rezerwatów metodą bonitacji punktowej. Kryteria należały do następujących kategorii: szata roślinna, przyroda nieożywiona, atrakcyjność krajobrazowa, dostępność turystyczna, zaplecze turystyczne.

SŁOWA KLUCZOWE: aktywność turystyczna, gatunki charyzmatyczne, ochrona przyrody, turystyka florystyczna

ABSTRACT: The aim of the research was to estimate the tourist attractiveness of the Silesian Beskids nature reserves in order to identify the opportunities for ecotourism development in mountain areas. During the field research, carried out in 2010–2014, reserves were scrutinised for tourist attractiveness. The data were completed with cartographic sources. Received database was used to evaluate the attractiveness of reserves using point bonitation method. The bonitation was based on the criteria from the following categories: vegetation, inanimate nature, landscape attractiveness, availability, tourism facilities.

KEY WORDS: tourism activity, charismatic species, nature conservation, wildflower tourism

Wstęp

Beskid Śląski stanowi jeden z najpopularniejszych obszarów turystycznych w Polsce. Wynika to przede wszystkim z bliskości aglomeracji miejskich: górnośląskiej, rybnickiej i ostrawskiej oraz z lokalizacji na terenie tego pasma dużych ośrodków uzdrowiskowych – Wisły i Ustronia. Dostępność Beskidu Śląskiego zapewnia dobrze rozwinięta infrastruktura drogowa i kolejowa, po-

wiązana z gęstą siecią szlaków turystycznych. Czynniki te, w zestawieniu z rozległymi obszarami cennymi przyrodniczo, świadczą o tym, że Beskid Śląski jest doskonałym miejscem dla rozwoju ekoturystyki.

Najlepiej zachowane, a zarazem najcenniejsze przyrodniczo miejsca w polskiej części Beskidu Śląskiego, są chronione w 6 rezerwach przyrody. Zgodnie z obowiązującym prawem (Ustawa 2004), udostępnienie turystyczne rezerwatu przyrody jest

możliwe po wydaniu odpowiedniego zarządzenia Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska. W praktyce jednak kwestia ta rzadko bywa uregulowana, a aktywność turystyczna w rezerwach ogranicza się do użytkowania znakowanych szlaków i ścieżek dydaktycznych. Większość z rezerwatów Beskidu Śląskiego przecinają szlaki turystyczne, pozwalające w mniejszym lub większym stopniu zapoznać się turystom z ich walorami przyrodniczymi.

Odpowiednia promocja rezerwatów przyrody może mieć duże znaczenie dla rozwoju ekoturystyki na omawianym obszarze. Ponad połowa turystów odwiedzających Beskidy za najważniejszy aspekt uważa walory przyrodnicze, a jedna czwarta atrakcje turystyczne tych gór kojarzy z osobliwościami flory i fauny (Cholewa 2011). Inne badania sugerują, że góry przyciągają turystów przede wszystkim dlatego, że dają możliwość odpoczynku psychicznego (Pan i Ryan 2007).

Zgodnie z Lindbergiem (1991) turystów przyrodniczych (*Nature Tourists*) można podzielić na 4 kategorie:

Typ 1: *Hard-Core Nature Tourists* – przyrodnicy, naukowcy lub osoby prowadzące edukację przyrodniczą lub w inny, zbliżony sposób wykorzystujący przyrodę;

Typ 2: *Dedicated Nature Tourists* – osoby odbywające wycieczki specjalnie po to, żeby zwiedzić obszary chronione i poznać lokalną przyrodę, kulturę i historię;

Typ 3: *Mainstream Nature Tourists* – osoby odwiedzające obszary cenne przyrodniczo przede wszystkim po to, żeby przeżyć niecodzienną przygodę;

Typ 4: *Casual Nature Tourists* – kontakt z przyrodą ma dla nich charakter uboczny, jako część szerszej aktywności, a nie jest celem samym w sobie.

Obecnie rezerваты przyrody w Beskidzie Śląskim, jako obiekty przyrodnicze, są zapewne popularne wśród turystów należących do dwóch pierwszych typów. Czy mają one w sobie jednak potencjał turystyczny istotny dla pozostałych dwóch grup? Które rezerваты mogłyby najlepiej przyciągnąć

przedstawicieli różnych podejść do turystyki? Jaka mogłaby być rola przyrody rezerwatów w rozwoju turystyki na obszarach górskich?

Celem pracy jest ocena atrakcyjności turystycznej rezerwatów przyrody Beskidu Śląskiego pod kątem możliwości rozwoju ekoturystyki na obszarach górskich.

Charakterystyka rezerwatów Beskidu Śląskiego

W Beskidzie Śląskim zlokalizowanych jest 6 rezerwatów przyrody. Są to:

„**Barania Góra**” – rezerwat leśny o powierzchni 383,04 ha, położony w szczytowych partiach Baraniej Góry (840–1220 m n.p.m.) na terenie gminy Wisła. Powołano go dla ochrony dolnoregłowych borów i lasów mieszanych oraz górnoregłowych borów świerkowych, porastających tereny źródłiskowe Białej i Czarnej Wiselki. Największe powierzchnie w rezerwacie zajmują fitocenozы dolnoregłowego boru jodłowo świerkowego *Abieti-Piceetum* (fot. 1). Partie grzbietowe oraz górną część stromych zboczy zajmuje zachodniokarpacka świerczyna górnoregłowa *Plagiothecio-Piceetum*. W niższych partiach rezerwatu występuje kwaśna buczyna górská *Luzulo luzuloidis-Fagetum*, w kompleksie z płatami żyźnej buczyny karpackiej *Dentario glandulosae-Fagetum*;

„**Czantoria**” – rezerwat leśny o powierzchni 97,71 ha, zlokalizowany na północnym stoku Wielkiej Czantorii (fot. 2) w gminie Ustroń (600–995 m n.p.m.). Podlegają w nim ochronie przede wszystkim dolnoregłowe zbiorowiska leśne: kwaśna buczyna górská *Luzulo luzuloidis-Fagetum*, żyźna buczyna karpacka *Dentario glandulosae-Fagetum* oraz jaworzyna karpacka *Sorbo-Acernetum pseudoplatani*;

„**Jaworzyna**” – rezerwat leśny o powierzchni 40,03 ha, położony w zachodniej części Doliny Wapienicy, na północno-wschodnim zboczu Wysokiego (490–725 m n.p.m.). Administracyjnie należy do Bielska-Białej.

Fot. 1. Dolnoreglowy bór jodłowo-świerkowy w rezerwacie Barania Góra (fot. Zbigniew Wilczek).
Photo 1. Lower subalpine fir-spruce forest *Abieti-Piceetum (montanum)* in the “Barania Góra” Nature Reserve (photo by Zbigniew Wilczek).

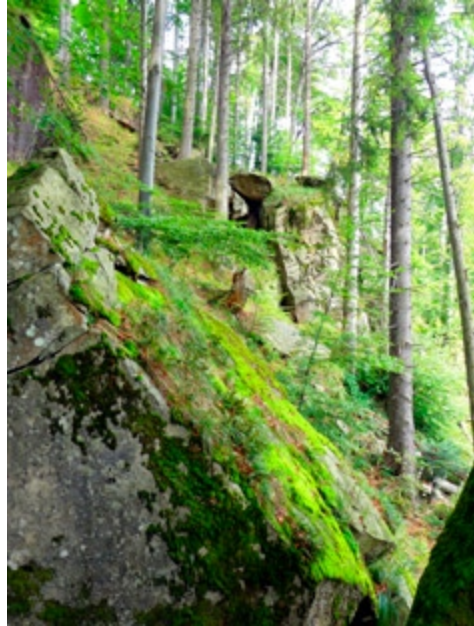

Fot. 2. Rezerwat „Czantoria” zlokalizowany jest na północnym stoku Wielkiej Czantorii (fot. Zbigniew Wilczek).
Photo 2. “Czantoria” Nature Reserve localised on the northern slope of the Wielka Czantoria Mountain (photo by Zbigniew Wilczek).

Fot. 3. Płat jaworzyny górskiej w rezerwacie „Jaworzyna” (fot. Zbigniew Wilczek).

Photo 3. A patch of *Lunario-Aceretum* in the “Jaworzyna” Nature Reserve (photo by Zbigniew Wilczek).

Fot. 4. Dolnoreglowy bór jodłowo-świerkowy w rezerwacie „Kuźnie” (fot. Zbigniew Wilczek).

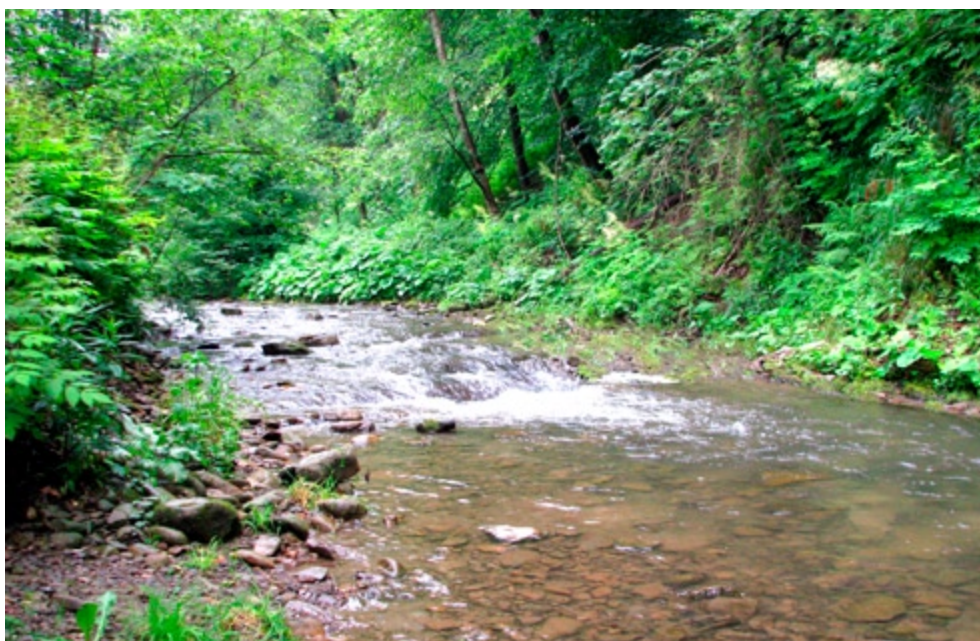
Photo 4. Lower subalpine fir-spruce forest in the “Kuźnie” Nature Reserve (photo by Zbigniew Wilczek).

W rezerwacie „Jaworzyna” chroni się najlepiej zachowane na terenie Beskidu Śląskiego fitocenozy jaworzyny górskiej *Lunario-Aceretum* (fot. 3.). Mniej wilgotne i bardziej nasłonecznione stoki zajmują płaty kwaśnej buczyny górskiej *Luzulo luzuloidis-Fagetum*. Niewielkie powierzchnie w dolnych partiach rezerwatu zajmują fitocenozy żyźnej buczyny karpackiej *Dentario glandulosae-Fagetum*; „Kuźnie” – rezerwat przyrody nieożywionej o powierzchni 7,22 ha. Jest położony na południowo-wschodnim stoku Muronki w gminie Lipowa (800-1010 m n.p.m.). Rezerwat chroni piaskowcowe wychodnie skalne z licznymi jaskiniami i schroniskami skalnymi. Cały teren rezerwatu porośnięty jest przez dolnoreglowy bór jodłowo-świerkowy *Abieti-Piceetum* (fot. 4.), natomiast na skałach występują fitocenozy zespołu rokitu cyprysowego i paprotki zwyczajnej *Hypno-Polypodietum*;

„Stok Szyndzielni” – rezerwat leśny o powierzchni 54,96 ha, położony na stokach północnych i północno-zachodnich Trzech Kopców (650–1040 m n.p.m.) w Bielsku-Białej. Celem ochrony jest zachowanie lasu bukowego z domieszką jaworu, jodły i świerka, położonego na terenie górskim, na pograniczu regla dolnego i górnego. Przygrzbietowe części rezerwatu, mało nachylone lub prawie płaskie, zajmuje dolnoreglowy bór jodłowo-świerkowy *Abieti-Piceetum*. Północną, górną część stoku porasta niewielki płat boru górno-reglowego *Plagiothecio-Piceetum*, poniżej którego znajdują się fitocenozy kwaśnej buczyny górskiej *Luzulo luzuloidis-Fagetum*. W dolnych partiach występuje żyźna buczyna karpacka *Dentario glandulosae-Fagetum* (fot. 5). Strone, pokryte rumoszem skalnym stoki opadające w kierunku potoku zajmuje jaworzyna górska z miesiącznicą trwałą *Lunario-Aceretum*;

Fot. 5. Żyzna buczyna karpacka w rezerwacie „Stok Szyndzielni” (fot. Zbigniew Wilczek).
Photo 5. Rich Carpathian fir-beech forest *Dentario glandulosae-Fagetum* in the “Stok Szyndzielni” Nature Reserve (photo by Zbigniew Wilczek).

Fot. 6. Potok Malinka w rezerwacie wodnym „Wisła” (fot. Zbigniew Wilczek).
Photo 6. Malinka Brook in the Water Nature Reserve “Wisła” (photo by Zbigniew Wilczek).

„Wisła” – rezerwat wodny o powierzchni 17,61 ha. Obejmuje potoki: Malinka (fot. 6), Biała Wiselka, Czarna Wiselka oraz Wiselka wraz ze wszystkimi ich dopływami (575–995 m n.p.m.). Rezerwat powołano dla ochrony naturalnego siedliska pstrąga potokowego *Salmo trutta m. fario*. W korytach chronionych potoków wykształcają się różnorodne zbiorowiska roślinne związane ze stadiami sukcesyjnymi na zwirowiskach i kamieńcach.

Rezerваты Beskidu Śląskiego jako obiekty cenne przyrodniczo były przedmiotem licznych badań naukowych, zwłaszcza z zakresu botaniki i zoologii. Większość z nich jednak została przeprowadzona na potrzeby projektów i planów ochrony rezerwatów i nie została opublikowana. Stosunkowo niewiele jest prac popularnonaukowych, dostępnych dla szerszego grona potencjalnych turystów, a brak jest zupełnie prac poruszających zagadnienie możliwości wykorzystania rezerwatów przyrody Beskidów jako obiektów turystycznych.

Najlepiej poznany walorem rezerwatów przyrody Beskidu Śląskiego jest ich szata roślinna (Żarnowiec et al. 1997, Wilczek 2006, Wilczek i Barć 2007, Krause i Wika 2009), a zwłaszcza zbiorowiska leśne (Wilczek 1995, 2005). W dużo mniejszym stopniu poznana jest fauna rezerwatów (Mysłajek 2002, Mysłajek et al. 2008, Greń 2009) czy zagadnienia ich ekologii (Ciepał et al. 2001).

Przyroda rezerwatów Beskidu Śląskiego była tematem szeregu prac popularnonaukowych (Blarowski et al. 1997, Henel et al. 2002, Krause i Wilczek 2002, Dorda i Mijał 2002, Dorda 2004, 2009, Mędrzak i Mędrzak 2014), które ukazały się w lokalnych czasopiśmie i są trudno dostępne dla potencjalnych ekoturystów.

Ważnym narzędziem popularyzującym przyrodę Beskidu Śląskiego są ścieżki dydaktyczne (Rękas 2005, Czaja et al. 2014). Następujące z nich wytyczono m.in. przez tereny rezerwatów przyrody:

- ścieżka przyrodnicza „Malinka” (rezerwat „Wisła”),

- ścieżka dydaktyczno-przyrodnicza „Na Baranią Górę” (Klimek 2007),
- ścieżka dydaktyczna „W grupie Klimczoka” (rezerwat: „Stok Szyndzielni”, „Jaworzyna”) (Kobarski et al. 1996),
- ścieżka przyrodniczo-leśna „Czantoria” (Czarnota i Mijał 2003).

Niewiele jest natomiast prac poruszających zagadnienie ekoturystyki w Beskidzie Śląskim. Najbardziej kompleksowo zagadnienia turystyki na obszarze tego pasma przedstawił Mika (2004), pomijając jednak znaczenie konkretnych obiektów przyrodniczych dla rozwoju zrównoważonej turystyki. Jako obiekty ekoturystyczne dotychczas były analizowane jedynie wybrane źródła (Wilczek et al. 2014) oraz położony w sąsiedztwie Beskidu Śląskiego zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Gościńska Dolina” (Wilczek i Zarzycki 2014). Część omawianych rezerwatów była także uwzględniona w pracy o ekoturystyce na obszarze powiatu żywieckiego (Blarowski i Wilczek 2011).

Mimo obszernej literatury przedmiotu, rezerваты na obszarach górskich nie były dotychczas analizowane jako obiekty istotne dla rozwoju ekoturystyki. Poza tym, część obiektów opisana w pracach popularnonaukowych nie jest w wystarczającym stopniu udostępniona, co ogranicza możliwości ich zwiedzania.

Metoda

Badania terenowe przeprowadzono w latach 2010–2014. Polegały one na przeglądzie rezerwatów przyrody pod kątem ich atrakcyjności turystycznej. Następnie zebrane dane uzupełniono o pomiary dokonane w oparciu o dane kartograficzne, wykorzystując do tego celu zasoby witryn: <http://geoportal.gov.pl>, <http://mapy.orsip.pl/imap/> oraz <http://www.bdl.lasy.gov.pl/portal/mapy>. Wszystkie pozyskane dane wykorzystano do waloryzacji analizowanych rezerwatów metodą bonitacji punktowej, zgodnie z następującymi kryteriami:

Szata roślinna (0-5):

Liczba gatunków charyzmatycznych:

10–11 – 2,5 pkt.

8–9 – 2 pkt.

6–7 – 1,5 pkt.

4–5 – 1 pkt.

1–4 – 0,5 pkt.

Liczba naturalnych i półnaturalnych zbiorowisk roślinnych:

11–12 – 2,5 pkt.

9–10 – 2 pkt.

7–8 – 1,5 pkt.

5–6 – 1 pkt.

1–4 – 0,5 pkt.

Obecność atrakcji przyrody nieożywionej (0-5):

– skałki – 1 pkt.

– źródła – 1 pkt.

– odsłonięcia profili geologicznych – 1 pkt.

– potoki – 1 pkt.

– jaskinie i schroniska skalne – 1 pkt.

Atrakcyjność krajobrazowa (0-5)

– obecność naturalnych i sztucznych punktów widokowych – 1 pkt.

– zróżnicowanie ukształtowania terenu – 1–3 pkt.

• zróżnicowana ekspozycja – 0,5 pkt.

• obecność szczytów górskich – 0,5 pkt.

• obecność grzbietów górskich – 0,5 pkt.

• obecność jarów i wąwozów – 0,5 pkt.

• deniwelacja powyżej 300 m – 0,5 pkt.

• ciekły – 0,5 pkt.

– zróżnicowanie krajobrazowe (wiele planów w krajobrazie) – 1 pkt.

Dostępność turystyczna (0–6):

– obecność szlaków turystycznych – wyłącznie granicznych – 1 pkt.

– wewnątrz rezerwatu – 2 pkt.

– obecność ścieżek dydaktycznych – 1 pkt.

– współczynnik gęstości szlaków:

• powyżej 1 – 1 pkt.

• powyżej 2 – 2 pkt.

• powyżej 3 – 3 pkt.

Zaplecze turystyczne (w odległości do 5 km) (0–4 pkt):

– obecność schronisk turystycznych lub innej bazy noclegowej – 1 pkt.

– kolej linowa krzesiówkowa lub gondolowa – 1 pkt.

– bliskość dróg krajowych – 1 pkt.

– bliskość czynnej stacji kolejowej – 1 pkt.

Szata roślinna ma istotne znaczenie przy powoływaniu i zarządzaniu rezerwatami przyrody nawet w przypadku rezerwatów przyrody nieożywionej, w których skały często porośnięte są przez roślinność naskalną

(fot. 7). Za najważniejszy walor florystyczny, istotny z punktu widzenia ekoturystyki, uznano obecność gatunków charyzmatycznych, zwanych również parasolowatymi („umbrella species”). Są to gatunki posia-

Fot. 7. Roślinność naskalna w rezerwacie „Kuźnie” (fot. Zbigniew Wilczek).
Photo 7. Rock vegetation in the “Kuźnie” Nature Reserve (photo by Zbigniew Wilczek).

dające szczególnie potencjał w inicjowaniu działań związanych z ochroną przyrody, co wynika najczęściej z wysokich wartości estetycznych i kulturowych tych gatunków (Simberloff 1998, Wilczek i Chromy 2012). Jednocześnie, ze względu właśnie na te wartości, gatunki charyzmatyczne są doskonałym narzędziem dla rozwoju ekoturystyki i popularyzacji przyrody rezerwatów. Listę gatunków charyzmatycznych dla Beskidu Śląskiego przyjęto za Wilczkiem (2006). Do rozpoznania zbiorowisk roślinnych wykorzystano prace Matuszkiewicza (2008) oraz Wilczka (2006), z którymi zgodne jest także nazewnictwo jednostek fitosocjologicznych.

Na potrzeby analizy stopnia udostępnienia turystycznego wykorzystano współczynnik gęstości szlaków turystycznych, analogiczny do współczynnika gęstości sieci rzecznej Neumanna (Zăvoianu 2011):

$$D = L_T/A_R * 100\%$$

D – współczynnik gęstości szlaków turystycznych

L_T – długość szlaków turystycznych lub ścieżek dydaktycznych przebiegających przez rezerwat, lub wiodących jego granicą (przy czym szlaki biegnące razem nie są liczone oddzielnie) (w km)

A_R – powierzchnia rezerwatu (km²).

Wyniki

W wyniku przeprowadzonej analizy wykazano, że rezerwatami o największej atrakcyjności turystycznej są: Barania Góra, Czantoria oraz Wisła (tab. 1). Kryteriami, które poza walorami przyrodniczymi, szczególnie o tym decydują, są: wielkość rezerwatu, dostępność oraz atrakcyjność krajobrazo-

wa. Pod względem dostępności szczególnie wyróżnia się rezerwat „Wisła”, zlokalizowany w sąsiedztwie dróg publicznych i ścieżek dydaktycznych (tab. 2). Najmniej atrakcyjny turystycznie jest rezerwat „Kuźnie”. Leży on poza szlakami, więc jest niedostępny dla turystów. W zakresie większości kryteriów bonitacyjnych dostał on najmniejszą liczbę punktów (tab. 1).

Większość szlaków turystycznych umożliwiających dotarcie turystom do rezerwatów przebiega ich granicami (tab. 2). Pozwala to na zapoznanie się z walorami rezerwatów w niewielkim stopniu.

Najbardziej zróżnicowaną roślinnością charakteryzują się rezerваты Barania Góra oraz Wisła (tab. 3). Pozytywnie wyróżniają się one także pod kątem liczby gatunków charyzmatycznych roślin (tab. 4).

Tab. 1. Sumy punktowe uzyskane przez rezerваты w bonitacji, w poszczególnych kategoriach.

Tab. 1. Sum of bonitation scores reached by reserves in each category.

	Szata roślinna / Vegetation	Przyroda nieożywiona / Inanimate nature	Krajobraz / Landscape	Dostępność / Availability	Zaplecze / Facilities	Suma / Total
Stok Szyndzielni	3	2	2	3	2	12
Jaworzyna	2	2	1,5	3	2	10,5
Czantoria	2,5	3	5	4	4	18,5
Kuźnie	1,5	3	1,5	0	2	8
Barania Góra	5	3	5	4	2	19
Wisła	4,5	4	4,5	6	4	23

Tab. 2. Powierzchnia i stopień udostępnienia rezerwatów: łączna długość szlaków (wraz ze ścieżkami dydaktycznymi), długość szlaków wiodących granicą rezerwatu oraz współczynnik gęstości szlaków.

Tab. 2. The area and availability of nature reserves: total length of touristic routes (with educational trails), length of border trails and Trail Density Coefficient.

	Powierzchnia / Area [km ²]	Dł. szlaków / Trail length [km]	Dł. szlaków granicznych / Border trail length [km]	Gęstość szlaków / Trail density (D)
Stok Szyndzielni	54,96	0,8	0,8	0,015
Jaworzyna	40,03	0,8	0,8	0,02
Czantoria	97,71	2,7	1,3	0,28
Kuźnie	7,22	0	0	0
Barania Góra	379,85	7,1	3	0,18
Wisła	17,61	8,9	8,9*	0,5

* – w związku z tym, że rezerwat chroni wyłącznie koryta rzeczne, nie można wyróżnić szlaków wewnętrznych

Tab. 3. Roślinność rezerwatów przyrody Beskidu Śląskiego.
Tab. 3. Vegetation of the Silesian Beskids nature reserves.

Nazwa łacińska / Scientific name	Nazwa polska / Polish name	Stok Szyndzieli	Jaworzyna	Czantoria	Kuźnie	Barania Góra	Wisła
Nieleśne							
<i>Aconitum firmi</i>	Ziołorośle tojadu mocnego						
<i>Anthoxantho-Agrostietum</i>	Pastwisko tomkowo-mietlicowe						
<i>Arunco-Doronicetum</i>	Ziołorośle parzydła i omiegu górskiego						
<i>Athyrietum distentifolii</i>	Ziołorośle wietlicy alpejskiej						
<i>Caricetum nigrae (subalpinum)</i>	Zespół turzycy pospolitej						
<i>Caricetum remotae</i>	Zespół turzycy odległokłosej						
<i>Cardamino-Chrysosplenietum</i>	Zespół rzeżuchy gorzkiej i śledziennicy						
<i>Carici -Agrostietum caninae</i>	Kwaśna młaka mietlicowo-turzycowa						
<i>Hypno-Polypodietum</i>	Zespół paprotki zwyczajnej						
<i>Petasitetum albi</i>	Ziołorośle lepiężnika białego						
<i>Phalarido-Petasitetum</i>	Łopuszyny z lepiężnikiem różowym						
<i>Phalaridetum arundinaceae</i>	Szuwar mozgowy						
<i>Rorippo-Agrostietum</i>	Murawy zalewowe na aluwialach						
<i>Sphagno fallacis-Eriophoretum</i>	Zespół torfowca kończystego i wełnianki						
Zb. <i>Doronicum austriacum</i>	Zbiorowisko omiegu górskiego						
Leśne							
<i>Abieti-Piceetum (montanum)</i>	Dolnoregłowy bór jodłowo-świerkowy						
<i>Alnetum incanae</i>	Nadrzeczna olszyna górską						
<i>Dentario glandulosae-Fagetum</i>	Żyzna buczyna karpacka						
<i>Lunario-Aceretum</i>	Jaworzyna z miesięcznicą trwałą						
<i>Luzulo luzuloidis-Fagetum</i>	Kwaśna buczyna górską						
<i>Plagiothecio-Piceetum (tatricum)</i>	Górnoregłowy bór świerkowy						
<i>Sorbo-Aceretum pseudoplatani</i>	Jaworzyna karpacka						
Liczba typów zbiorowisk w rezerwacie		6	3	7	2		

Dyskusja

Spośród analizowanych rezerwatów, zarówno pod względem potencjału turystycznego, jak i atrakcyjności, wyróżnia się „Wisła”. Wynika to z jego specyfiki jako rezerwatu wodnego, który chroni siedlisko pstrąga potokowego, stanowiące rozległy system rzeczny źródłiskowych potoków Wisły. Jego dużą dostępność zapewnia położenie

w sąsiedztwie sieci dróg publicznych oraz lokalizacja w obrębie miasta Wisła, które ma charakter turystyczno-wypoczynkowy. Dodatkowo z chronionymi w rezerwacie potokami związane są specyficzne zbiorowiska roślinne, reprezentujące różne etapy sukcesji zarastania żwirowisk i kamieńców nadrzecznych, a także zróżnicowana flora z udziałem gatunków o dużych walorach estetycznych. Co więcej, jest to rezerwat, który chroni gór-

Tab. 4. Występowanie gatunków charyzmatycznych roślin Beskidu Śląskiego w rezerwach przyrody.

Tab. 4. The occurrence of charismatic plant species in the Silesian Beskids in nature reserves.

Nazwa łacińska / Scientific name	Nazwa polska / Polish name	Stok Szynszieni	Jaworzyna	Czantoria	Kuznie	Barania Góra	Wisła
<i>Aconitum firmum</i>	Tojad mocny						
<i>Allium ursinum</i>	Czosnek niedźwiedzi						
<i>Aruncus sylvestris</i>	Parzydło leśne						
<i>Asarum europaeum</i>	Kopytnik pospolity						
<i>Blechnum spicant</i>	Podrzeń żebrowiec						
<i>Carlina acaulis</i>	Dziewięciśl bezłodygowy						
<i>Dactylorhiza fuchsii</i>	Kukułka Fuchsa						
<i>Dactylorhiza majalis</i>	Kukułka szerokolistna						
<i>Doronicum austriacum</i>	Omieg górski						
<i>Gentiana asclepiadea</i>	Goryczka trojeściowa						
<i>Huperzia selago</i>	Wroniec widlasty						
<i>Lycopodium annotinum</i>	Widłak jałowcowaty						
<i>Platanthera bifolia</i>	Podkolan biały						
<i>Primula elatior</i>	Pierwiosnka wyniosła						
<i>Veratrum lobelianum</i>	Ciemnżyca zielona						
		9	7	5	5	11	11

ne odcinki potoków, dające początek największej polskiej rzece. Warto zauważyć, że rezerwat ten jest w znikomym stopniu oznakowany w terenie, zwłaszcza w przypadku mniejszych potoków wchodzących w jego skład. Dostępne na rynku mapy turystyczne także nie wskazują pełnego zasięgu tego obszaru chronionego, na których oznaczano go zwykle tylko jako „Obszar ochrony pstrąga” (Beskid Śląski, Mapa turystyczna 2012).

Innymi rezerwatami, które w analizie uzyskały ponad 15 punktów są „Barania Góra” oraz „Czantoria”. Pierwszy z nich jest szczególnie popularny ze względu na lokalizację na jego terenie źródeł Czarnej i Białej Wisielki. W rzeczywistości jednak, do żadnego z tych źródeł nie prowadzi szlak turystyczny czy ścieżka dydaktyczna. Poza tym ich udostępnianie nie zostało uregulo-

wane dotychczas odrębnym zarządzeniem regionalnego dyrektora ochrony środowiska w formie aktu prawa wewnętrznego, dotyczącego dopuszczenia w rezerwacie przyrody ruchu pieszego (Ustawa 2004). Co istotne, regionalny dyrektor ochrony środowiska może zezwolić na obszarze rezerwatu przyrody na odstępstwa od zakazu poruszania się poza wyznaczonymi szlakami, jeżeli jest to uzasadnione m.in. celami edukacyjnymi i turystycznymi, pod warunkiem że nie spowoduje to negatywnego oddziaływania na cele ochrony przyrody rezerwatu (Ustawa 2004). Stwarza to możliwości eksploracji rezerwatu turystom szczególnie zainteresowanym walorami przyrodniczymi. Szlaki turystyczne w rezerwacie „Barania Góra”: czerwony, zielony i niebieski, uniemożliwiają obecnie dotarcie do źródeł, pomimo

że są one opisywane w przewodnikach turystycznych oraz na jednej z tablic ścieżki dydaktycznej „Na Baranią Górę” (Barański 2007). Źródła te oznakowane są w terenie za pomocą mosiężnych tablic. Pomimo zakazu odwiedzania tego miejsca, w jego otoczeniu obserwuje się występowanie muraw siedlisk wydeptywanych, co jest jedynym przejawem tzw. nielegalnej dyspersji turystów (Witkowski et al. 2010).

Rezerwat „Czantoria” położony jest natomiast na stokach Wielkiej Czantorii (995 m n.p.m.), szczytu popularnego wśród polskich i czeskich turystów ze względu na obecność na jej szczycie wieży widokowej (fot. 8) oraz dzięki dwóm całorocznym kolejom linowym (fot. 9). Granicą omawianego obiektu biegnie często uczęszczany Główny Szlak Beskidzki im. Kazimierza Sosnowskiego oraz szlak czarny (fot. 10), z którego roztaczają się malownicze panoramy. Jednak jedynie za pośrednictwem mniej popularnego niebieskiego szlaku możliwe jest poznanie wnętrza rezerwatu.

Do obiektów o przeciętnej atrakcyjności turystycznej należą położone w granicach Bielska-Białej rezerwaty „Stok Szyndzielni” i „Jaworzyna”, pomimo tego, że pierwszy z nich położony jest w pobliżu kolei gondolowej na Szyndzielni. Mimo tak pozornie łatwej dostępności, istniejące szlaki turystyczne wiodą wzdłuż granic tych rezerwatów i nie pozwalają na dogłębne poznanie najcenniejszych walorów przyrodniczych i krajobrazowych. Brak jest oznakowanych ścieżek wiodących do ich centralnych i dolnych partii, najciekawszych pod względem atrakcji przyrodniczych.

Śród badanych obiektów, najmniejszym potencjałem turystycznym charakteryzuje się rezerwat „Kuźnie”. Jest on niedostępny do zwiedzania, a jego niewielka powierzchnia decyduje również o niewielkim zróżnicowaniu szaty roślinnej. W przeszłości jednak na jego terenie była wytyczona ścieżka dydaktyczna, a obecnie w jego centrum znajduje się tablica informacyjna (Błarowski i Wilczek 2011). Ścieżkę zlikwidowano ze

Fot. 8. Wieża widokowa na Czantorii (fot. Zbigniew Wilczek).

Photo 8. Observation tower on the Czantoria Mtn (photo by Zbigniew Wilczek).

względu na ostoje nietoperzy w jaskiniach zlokalizowanych na terenie rezerwatu (Mysłajek 2002, Mysłajek et al. 2008).

Rezerwaty Beskidu Śląskiego są otoczone lasami i stanowią fragment krajobrazu naturalnego. Jednocześnie znajdują się zwykle w oddaleniu od siedzib ludzkich, co gwarantuje im izolację od hałasu. Cisza jest jednym z najważniejszych niematerialnych dóbr, wzmacniających konkurencyjność i atrakcyjność oferty turystycznej. Sam krajobraz natomiast jest postrzegany przez człowieka multisensorycznie, a naturalne dźwięki związane z przyrodą w zestawieniu z ciszą są jego istotnymi elementami, tworząc niejako „pejzaż akustyczny” (Lebiedowska 2009). Korzystna akustyka w rezerwach przyrody umożliwia odpoczynek psychiczny, który jest jednym z najważniejszych powodów przyciągających turystów w góry (Pan i Ryan 2007).

W związku z tym, że rezerwaty przyrody w Polsce z definicji obejmują obszary zacho-

Fot. 9. Kolej linowa na Czantorię (fot. Zbigniew Wilczek).
Photo 9. Cable car to Czantoria Mtn (photo by Zbigniew Wilczek).

Fot. 10. Odcinek czarnego szlaku na Czantorię (fot. Zbigniew Wilczek).
Photo 10. A section of the black trail to Czantoria Mtn (photo by Zbigniew Wilczek).

Fot. 11. Omieg górski jest rośliną charyzmatyczną dla Beskidu Śląskiego (fot. Zbigniew Wilczek).
Photo 11. The Austrian Leopard's Bane *Doronicum austriacum* is a charismatic plant for the Silesian Beskids (photo by Zbigniew Wilczek).

wane w stanie naturalnym lub mało zmienionym (Ustawa 2004), stanowią doskonały obiekt dla turystyki przyrodniczej. Ta forma aktywności jest podstawą ekoturystyki, która opiera się na wartościach przyrodniczych i kulturowych, zgodną z ideą zrównoważonego rozwoju (Zaręba 2008, Dobrzański et al. 2010). Jako podstawowe cele dla rozwoju ekoturystyki uznaje się ochronę różnorodności biologicznej, a także ochronę zasobów naturalnych i kulturowych (Hawkins 2004). Pozwala to nie tylko na zrównoważone wykorzystanie zasobów przyrodniczych rezerwatów przyrody, ale może przyczynić się do tworzenia nowych obszarów chronionych (Puppim de Oliveira 2005), z założenia przydatnych dla ekoturystyki.

Popularyzacja rezerwatów przyrody niesie ze sobą duże zagrożenie ze względu na potencjalną antropopresję. Beskid Śląski

jest obszarem, który podlega oddziaływaniu masowej turystyki (Mika 2004). Wyraża się to zwłaszcza obecnością licznych wyciągów i kolei linowych oraz gęstą siecią szlaków turystycznych (Żemła-Siesicka 2014). Obecność turystów przypadkowych, nie nastawiających się na turystykę zrównoważoną, może stanowić poważne zagrożenie dla przedmiotów ochrony rezerwatów. W rzeczywistości jednak ochrona rezerwatowa opierająca się wyłącznie na aktach prawnych może się okazać niewystarczająca, biorąc pod uwagę dynamiczne zmiany prawa w Polsce lub jego potencjalne zmiany w przyszłości. Objęcie atrakcyjnego turystycznie obszaru ochroną prawną zwykle rodzi pewne konflikty na płaszczyźnie ochrona przyrody – zagospodarowanie turystyczne – społeczność lokalna (Puhakka 2008). Gdy jednak rezerwat staje się popularnym obiektem dla ekoturystyki

styki – i przynosi zyski, powstaje społeczna potrzeba utrzymywania jego przydatności turystycznej – na którą składają się wartości przyrodnicze (Wilczek i Zarzycki 2014).

Odpowiednie działania edukacyjne mogą także wpływać korzystnie na zachowania samych turystów, którzy poprzez ekoturystykę rozwijają świadomość ekologiczną i postawy poszanowania środowiska przyrodniczego (Tubb 2003, Powell i Ham 2008, Chiu et al. 2014). Wzrost świadomości ekologicznej w parze z postępowaniem komunikacyjnym sprawia, że ekoturystyka jest jednym z najszybciej rozwijających się segmentów przemysłu turystycznego (Hawkins 2004). Dla rozwoju ekoturystyki niezbędne jest nie tylko promowanie samych wartości przyrodniczych, ale wielopoziomowy, skorelowany ze sobą rozwój zaplecza turystycznego. W Beskidzie Śląskim infrastruktura turystyczna jest rozwinięta w znacznym stopniu (Mika 2004). Wciąż niewystarczająca jest jednak promocja najcenniejszych fragmentów tego obszaru górskiego, chronionych w rezerwach przyrody. Dla uzupełnienia braków w tym zakresie, niezbędna jest rozbudowa takich elementów, jak: szlaki turystyczne, piesze i rowerowe, ścieżki dydaktyczne wraz z dobrze utrzymanymi tablicami edukacyjnymi, przewodnikami i publikacje popularnonaukowe opisujące atrakcje przyrodnicze.

Duży potencjał w podniesieniu atrakcyjności turystycznej rezerwatów przyrody ma promocja w oparciu o powszechnie rozpoznawalne gatunki charyzmatyczne. Zwykle cechują się one dużymi walorami estetycznymi, oryginalnością, znaczeniem w kulturze czy medycynie i generalnie pozytywnymi skojarzeniami. Dzięki temu można je wykorzystać przy inicjowaniu działań z zakresu ochrony przyrody, ponieważ są one jakby osłoną (parasolem) dla innych gatunków – nierzadko cenniejszych pod względem przyrodniczym, ale zarazem niepozornych i nie skupiających na sobie uwagi turystów (Simberloff 1998). W przypadku rezerwatów w Beskidach szczególny potencjał w tym aspekcie wykazują rośliny charyzma-

tyczne. Wynika to z faktu, że dużo łatwiej je zaobserwować ze szlaków turystycznych niż płochliwą i ruchliwą faunę. Poza tym, w przypadku przeciętnego turysty fauna nie stanowi wiodącej atrakcji przy wyborze miejsca wypoczynku (Graja-Zwolińska et al. 2013). Niewiele jest w Beskidach gatunków ptaków atrakcyjnych z punktu widzenia „birdwatching’u”, tak jak ma to miejsce na dużych obszarach mokradłowych, takich jak np. Biebrzański Park Narodowy, a obecne na tym terenie ssaki, w większości przypadków, są trudne do zaobserwowania. Oprócz tego potencjalne niszczenie stanowisk roślin charyzmatycznych spowodowane ich popularyzacją lub celowe zbieranie, np. do zielników, nie powinno się odbić niekorzystnie na ich populacjach ze względu na stosunkowo częste występowanie na terenie, dla którego zostały wyznaczone – co jest jednym z kryteriów wyznaczania gatunków charyzmatycznych (Wilczek i Chromy 2012).

Z bogatą florą wiąże się cała gałąź turystyki, dotychczas w Polsce zupełnie niewypromowana – turystyka florystyczna (*wildflower tourism*). Przykładem kraju, gdzie gałąź ta jest szczególnie dobrze rozwinięta, jest Australia (Priskin 2003). Badania świadczą, że nawet 4% odwiedzających ten kraj turystów jest nastawionych na turystykę florystyczną (Blamey i Hatch 1998 cyt. za Priskin 2003). W przypadku turystyki górskiej ciekawostki florystyczne, zwłaszcza obecność gatunków rodzimych, należą do podstawowych motywów przyciągających ludzi w góry (Pan i Ryan 2007, Cholewa 2011). Duży potencjał ma także związek z powszechnością aparatów cyfrowych i „modą” na robienie dużej liczby zdjęć i zamieszczanie ich na fotoforach internetowych. Charyzmatyczne gatunki roślin w naturalnym środowisku stanowią interesujący obiekt fotograficzny (fot. 11), a zdjęcia opublikowane w serwisach społecznościowych mogą przyczynić się do popularyzacji rezerwatów w skali globalnej. Generalnie coraz bardziej popularny w świecie *wildflower tourism* daje możliwość długoterminowej ochrony zas-

bów przyrodniczych, ponieważ wymaga zarządzania zasobami przyrodniczymi w sposób zrównoważony, zapewniający warunki bytowe roślinom ciekawym dla turystów (Priskin 2003).

Śród gatunków zwierząt, za charyzmatyczne można uznać przede wszystkim duże ssaki drapieżne i kuraki: ryś, wilk, niedźwiedź, głuszc, cietrzew. Cieszą się one dużą popularnością wśród turystów, jednakże są rzadkie i wyjątkowo trudno je zaobserwować nawet przyrodnikom. Ponadto wymienione zwierzęta byłyby dobre dla promocji całego Beskidu Śląskiego, a nie poszczególnych rezerwatów ze względu na fakt, że niestannie się przemieszczają. W rzeczywistości jednak obecność rzadkich gatunków zwierząt jest ograniczeniem w rozwoju ekoturystyki, ponieważ zapewnienie im optymalnych warunków bytowania wymaga ograniczenia penetracji ich siedlisk przez człowieka. Przykładem może być rezerwat „Romanka” w Beskidzie Żywieckim, w którym ze względu na ostoje dużych drapieżników zalecono zamknięcie szlaku turystycznego (Mysłajek i Pierużek-Nowak 2012).

Przykłady ze świata pokazują, że wyjątkowo medialne gatunki roślin i zwierząt mogą stanowić wręcz podstawę rozwoju turystyki wybranych obszarów (Cong et al. 2014). Odpowiednia promocja tych gatunków i ich siedlisk przyrodniczych, będących symbolami dla określonych obszarów czyni je bardziej atrakcyjnymi i wyjątkowymi, co potęguje potrzebę bezpośredniego kontaktu z przyrodą i staje się głównym motywem uprawiania turystyki (Higginbottom et al. 2004; Cong et al. 2014).

Znaczenie rezerwatów przyrody w rozwoju ekoturystyki na obszarach górskich jest

bardzo duże i wielostronne. Ekoturystyczne wykorzystanie tych obiektów ma nie tylko znaczenie społeczne, poprzez podnoszenie jakości życia człowieka, ale również przyrodnicze, dzięki popularyzacji zasługujących na ochronę szczególnych wartości przyrodniczych i zasad ich ochrony. Udostępnienie rezerwatów przyrody i popularyzacja ich walorów może przyczynić się do kreowania społecznego poparcia dla idei ochrony przyrody i stanowić będzie gwarancją zrównoważonego rozwoju obszarów górskich, cennych pod względem przyrodniczym.

Wnioski

- obszary objęte ochroną rezerwatową dają gwarancję jakości środowiska przyrodniczego, co jest istotne dla ekoturystyki;
- 6 rezerwatów przyrody, istniejących po polskiej stronie Beskidu Śląskiego, ze względu na duże walory – krajobrazowe, florystyczne, ekologiczne, geologiczne – posiada istotny potencjał ekoturystyczny, w znacznym stopniu niezrealizowany;
- wszystkie rezerваты posiadają dobre zaplecze turystyczne, jednak nie wszystkie są udostępnione dla turystów w wystarczającym stopniu;
- szersze udostępnienie rezerwatów poprzez rozwój zrównoważonej turystyki, może zapewnić poparcie społeczne dla powoływania nowych obszarów chronionych;
- ze względu na bogatą szatę roślinną rezerваты mogą być spopularyzowane w oparciu o gatunki charyzmatyczne roślin, zgodnie z coraz bardziej popularną w świecie ideą *wildflower tourism*.

LITERATURA

- BARAŃSKI M. J. 2005. Rezerwat „Kuźnie”. Przyroda Górnego Śląska” 42: 4.
- BARAŃSKI M. J. 2007. Beskid Śląski: przewodnik. Oficyna Wydawnicza „Rewasz”, Pruszków.
- BESKID ŚLĄSKI, MAPA TURYSTYCZNA. 2012. Skala 1:50 000. Wyd. Compass, Kraków.
- BLAROWSKI A., GAJCZAK J., ŁAJCZAK A., PARUSEL J., WILCZEK Z., WITKOWSKI Z. 1997. Przyroda województwa bielskiego. Colgraf-Press, Poznań.
- BLAROWSKI A., WILCZEK Z. (Eds.). 2011. Ekoturystyka na terenach górskich. Ośrodek Edukacji Ekologicznej w Rajczy-Nickulinie, Rajcza.
- CHIU Y.-T.H., LEE W.-I., CHEN T.-H. 2014. Environmentally responsible behavior in ecotourism: Antecedents and implications. *Tourism Management* 40: 321-329.
- CHOLEWA B. 2011. Walory turystyczne Beskidu Śląskiego i Beskidu Żywieckiego – studium przypadku. *Tourism, Sport and Health* 1. Dostęp 30.09.2016. [www.tsz.po.opole.pl].
- CIEPAŁ R., PALOWSKI B., ŁUKASIK I. 2001. Stopień obciążenia metalami ciężkimi i siarką wybranych rezerwatów Beskidu Śląskiego. In: GERMAN K., BALON J., (Eds.). *Przemiany środowiska przyrodniczego Polski a jego funkcjonowanie. Problemy Ekologii Krajobrazu* 10: 736-741.
- CONG L., WU B., MORRISON A.M., SHU H., WANG M. 2014. Analysis of wildlife tourism experiences with endangered species: An exploratory study of encounters with giant pandas in Chengdu, China. *Tourism Management* 40: 300-310.
- CZAJA J., WILCZEK Z., ZARZYCKI W. 2014. Przyrodnicze ścieżki dydaktyczne w Beskidzie Śląskim. *Przyroda Górnego Śląska* 77: 12-15.
- CZARNOTA K.A., MIJAL L. 2003. Ścieżka przyrodniczo-leśna Czantoria. Nadleśnictwo Ustroń, Ustroń.
- DOBZANŃSKI G., BORKOWSKA-NISZCZOTA M., KIRYLUK H., SZYMAŃSKA E. 2010. Problemy interpretacji turystyki zrównoważonej. *Folia Turistica* 22: 147-166.
- DORDA A. 2004. Barania Góra – rezerwat krajobrazowy u źródeł Wisły (w 50-lecie utworzenia rezerwatu). *Przyroda Górnego Śląska* 38: 8-9.
- DORDA A. (Ed.). 2009. *Osobliwości i atrakcje przyrodnicze Beskidzkiej 5 – Zielona Księga Beskidzkiej 5*. Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Gospodarczych Delta Partner, Cieszyn.
- DORDA A., MIJAL L. 2002. Rezerwaty przyrody Śląska Cieszyńskiego. Polski Klub Ekologiczny Koło w Ustroniu, Ustroń.
- GRAJA-ZWOLIŃSKA S., RĄCZKIEWICZ E., SPYCHAŁA A. 2013. Fauna sposobem podnoszenia przyrodniczej atrakcyjności turystycznej obszaru. *Studia i Materiały CEPL Rogów* 15, 4, 37: 97-103.
- GREŃ C. 2009. Chrząszcze wodne (Coleoptera: Dytiscidae, Halipilidae, Hydrophilidae, Elmidae) obszaru źródłiskowego Wisły w rezerwacie przyrody „Barania Góra” (Beskid Śląski). *Acta Entomol. Siles.* 17: 41-52.
- HAWKINS D.E. 2004. A protected areas ecotourism competitive cluster approach to catalyse biodiversity conservation and economic growth in Bulgaria. *J. Sustainable Tour.* 12, 3: 219-244.
- HENEL K., MYSŁAJEK R.W., WOWER A. 2002. Kręgowce „śląskich” Beskidów. *Przyroda Górnego Śląska* 30: 11-12.
- HIGGINBOTTOM K., NORTHOPE C.L., CROFT D.B., HILL B., FREDLINE L. 2004. The role of kangaroos in Australian Tourism. *Aust. Mammal.* 26: 23-32.
- KOBARSKI H., SZWEDO J., WILCZEK Z. 1996. Ścieżka dydaktyczna w grupie Klimczoka Beskidu Śląskiego. Nadleśnictwo Bielsko, Bielsko-Biała.
- KLIMEK A. 2007. Ścieżka dydaktyczno-przyrodnicza „Na Baranią Górę”. Nadleśnictwo Wisła, Wisła.
- KRAUSE R., WIKA S. 2009. Zróżnicowanie roślinności źródłiskowej z klasy *Montio-Cardaminetea* w zachodniej części Beskidów Zachodnich. Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska, Katowice.
- KRAUSE R., WILCZEK Z. 2002. Obszary chronione w południowej części województwa śląskiego. *Przyroda Górnego Śląska* 30: 3-14.

- LEBIEDOWSKA B. 2009. Czysta jako konkurencyjny produkt turystyczny. *Pol. J. Sport Tourism* 16: 176-183.
- LINDBERG K. 1991. Policies for maximizing nature tourism's ecological and economic benefits. International Conservation Financing Project Working Paper, World Resources Institute, Washington, DC.
- MATUSZKIEWICZ W. 2008. Przewodnik do oznaczania zbiorowisk roślinnych Polski. PWN, Warszawa.
- MĘDRZAK K., MĘDRZAK W. 2014. Pod Baranią Górą. *Przyroda Polska* 919, 12: 24-25.
- MIKA M. 2004. Turystyka a przemiany środowiska przyrodniczego Beskidu Śląskiego. Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej, Uniwersytet Jagielloński, Kraków.
- MYŚLAJEK R.W. 2002. Nietoperze jaskiń Beskidu Śląskiego – wstępne wyniki badań. *Nietoperze* 3, 1: 171-175.
- MYŚLAJEK R.W., NOWAK S., KUREK K. 2008. Nietoperze Parku Krajobrazowego Beskidu Śląskiego. Poradnik ochrony. Stowarzyszenie dla Natury „Wilk”, Twardorzeczka.
- MYŚLAJEK R.W., PIERUŻEK-NOWAK S. 2012. Ekspertyza w zakresie dużych drapieżników – niedźwiedzia brunatnego, rysia euroazjatyckiego i wilka, na potrzeby planu zadań ochronnych dla SOO Beskid Żywiecki PLH240006. Stowarzyszenie dla Natury „Wilk”, Twardorzeczka. Maszynopis.
- PAN S., RYAN C. 2007. Mountain areas and visitor usage – motivations and determinants of satisfaction: The case of Pirongia Forest Park, New Zealand. *J. Sustainable Tour.* 15, 3: 288-308.
- POWELL R.B., HAM S.H. 2008. Can ecotourism interpretation really lead to pro-conservation knowledge, Attitudes and behaviour? Evidence from the Galapagos Islands. *J. Sustainable Tour.* 16, 4: 467-489.
- PRISKIN J. 2003. Characteristics and Perceptions of Coastal and Wildflower Nature-based Tourists in the Central Coast Region of Western Australia. *Journal of Sustainable Tourism* 11, 6: 499-528.
- PUHAKKA R. 2008. Increasing role of tourism in Finnish national parks. *Fennia* 186, 1: 47-58.
- PUPPIM DE OLIVEIRA J. A. 2005. Tourism as a Force for Establishing Protected Areas: The Case of Bahia, Brazil. *Journal of Sustainable Tourism* 13, 1: 24-49.
- REŃKAS A. 2005. Parki krajobrazowe województwa śląskiego jako czynnik rozwoju turystyki oraz element ochrony. In: STRZYŻ M. (Ed.). *Perspektywy rozwoju regionu w świetle badań krajobrazowych, Problemy Ekologii Krajobrazu* 12: 187-199.
- SIMBERLOFF D. 1998. Flagships, umbrellas and keystones: is single species management passé in the landscape era? *Biol. Conserv.* 83: 247-257.
- TUBB K.N. 2003. An evaluation of the effectiveness of interpretation within Dartmoor National Park in reaching the goals of sustainable tourism development. *J. Sustainable Tour.* 11, 6: 476-498.
- USTAWA z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, *Dz. U.* 2004, nr 92, poz. 880, z późn. zm., art.13.
- WILCZEK Z. 1995. Zespoły leśne Beskidu Śląskiego i zachodniej części Beskidu Żywieckiego na le zbiorowisk leśnych Karpat Zachodnich. *Prace Naukowe UŚ* 1490: 1-130.
- WILCZEK Z. 2005. Ochrona zbiorowisk leśnych w rezerwach przyrody Beskidu Śląskiego. *Probl. Ekol.* 4: 211-215.
- WILCZEK Z. 2006. Fitosocjologiczne uwarunkowania ochrony przyrody Beskidu Śląskiego (Karpaty Zachodnie). Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- WILCZEK Z., BARĆ A. 2007. Ochrona szaty roślinnej i krajobrazu polskiej części pasma Stożka i Czantorii w Beskidzie Śląskim. In: MAZUR M.A. (Ed.). *Przyrodnicze wartości polsko-czeskiego pogranicza jako wspólne dziedzictwo Unii Europejskiej. Centrum Studiów nad Bioróżnorodnością, Uniwersytet Opolski*: s. 13-29.
- WILCZEK Z., CHROMY M. 2012. Kryteria wyznaczania i rola roślin charyzmatycznych w ochronie przyrody aglomeracji miejskiej na przykładzie Bytomia. *Chrońmy Przyr. Ojcz.* 68, 3:198-202.
- WILCZEK Z., ZARZYCKI W. 2014. Znaczenie ekoturystyczne szaty roślinnej zespołu przyrodniczo-krajobrazowego „Gościnną Dolina” w Bielsku-Białej. *Parki nar. Rez. Przyr.* 33, 2: 3-22.

- WILCZEK Z., ZARZYCKI W., KULIK K., ZIMNOL J. 2014. Walory szaty roślinnej otoczenia źródeł w Ustroniu i jej znaczenie dla ekoturystyki. *Inżynieria Ekologiczna* 40: 173-182.
- WITKOWSKI Z., MROCZKA A., ADAMSKI P., BIELAŃSKI M., KOLASIŃSKA A. 2010. Nielegalna dyspersja turystów – problem parków narodowych i rezerwatów przyrody w Polsce. *Folia Turist.* 22: 35-64.
- ZARĘBA D. 2008. *Ekoturystyka*. PWN, Warszawa.
- ZÁVOIANU I. 2011. Morphometry of Drainage Basins. *Developments in Water Science* 20: 1-238.
- ŻARNOWIEC J., JEŃDRZEJKO K., KLAMA H. 1997. *Rośliny naczyniowe istniejących i projektowanych rezerwatów przyrody Makroregionu Południowego Polski, ze szczególnym uwzględnieniem naturalnych zasobów roślin leczniczych*. Śląska Akademia Medyczna, Katowice.
- ŻEMŁA-SIESICKA A. 2014. Analiza przestrzenna elementów infrastruktury turystycznej Beskidu Śląskiego. *Prace Komisji Krajoznawstwa Kulturowego* 25: 47-56.

Summary

Ecotourism is among the most dynamically growing branches of tourism. Usually its basis is constituted by areas of high natural value. In the Silesian Beskids, one of the most attractive tourist spots in Poland, the crucial areas are protected in six nature reserves. The aim of the research was to estimate their tourist attractiveness in order to identify opportunities for ecotourism development. During the field research, carried out in 2010–2014, reserves were scrutinised for tourist attractiveness. The data were completed with cartographic sources. The database received was used to evaluate the attractiveness of reserves using point bonitation method. The following categories of criteria were analysed: vegetation, inanimate nature, landscape attractiveness, availability, tourism facilities.

The analysis indicates that the most attractive reserves are “Barania Góra”, “Czantoria” and “Wisła”. Apart from the natural values the decisive criteria were their availability and the attractiveness of landscape. The least attractive reserve was “Kuznie”, where there are no trails, and thus the area is inaccessible for tourists.

The issue of promoting nature reserves as tourist attractions is controversial, as the human pressure may negatively affect protected ecosystems. However, if tourist attractiveness of a reserve, based on its natural values, brings profits to local communities, there is a need to preserve it.

Adresy autorów:

Zbigniew Wilczek, Wojciech Zarzycki, Magdalena Zarzycka
Katedra Ekologii, Uniwersytet Śląski, ul. Jagiellońska 28, 40-032 Katowice
e-mail: zbigniew.wilczek@us.edu.pl; wojzarzycki@gmail.com, makubiak@us.edu.pl

Sebastian Chabowski,
Katedra Nauk o Środowisku Przyrodniczym, Akademia Wychowania Fizycznego w Krakowie
Aleja Jana Pawła II 78, 31-571 Kraków
e-mail:birdkrakow@gmail.com